CĂLĂTORIE PRIN ARHIVA MUZEULUI NAŢIONAL AL LITERATURII ROMÂNE DIN BUCUREŞTI

Ioana VASILOIU
Muzeul Naţional al Literaturii Române, Bucureşti
con_ioana@yahoo.com

Abstract: The National Museum of Romanian Literature Archive contains a rich heritage represented by manuscripts, letters, documents, original photographs, memorial items, and old Romanian books or periodicals. A journay into the archive of this public institution of culture, unique through its heritage value, is similar to an excursus into the deep memory of the history of literature, but also in the history of the European cultural values and, why not, an itinerary in the consciousness of humanity.

Keywords: archive, manuscript, heritage, collection, museum, cultural memory

Arhiva Muzeului Naţional al Literaturii Române din Bucureşti este un palimpsest. Ea conţine un bogat patrimoniu reprezentat de manuscrise (în formă definitivă sau variante), scrisori şi acte, fotografii originale, obiecte memoriale ale celor mai importanţi scriitori români, dar şi de cărţi vechi româneşti (unele cu dedicaţii, altele având însemnări de lectură) sau publicaţii periodice din secolele XIX şi XX. O călătorie în arhiva acestei instituţii publice de cultură, unică prin valoarea patrimoniului său, este un excurs în memoria profundă a istoriei literaturii române, dar şi în istoria valorilor culturale europene şi, de ce nu, un itinerar în conştiinţa umanităţii.

Ideea constituirii unei arhive care să adune la un loc manuscrisele literare rămase de la scriitori a aparţinut editorului eminescian Dumitru Panaitescu Perpessicius, căruia i se datorează şi înfiinţarea Muzeului, la 1 iulie 1957. De la această dată arhiva s-a îmbogăţit enorm (fie prin donaţii primite de la scriitori sau de la descendenţii scriitorilor, fie prin oferte plătite) încât, astăzi, ea deţine peste 300.000 de piese structurate în 300 de colecţii (secolele XV-XX) de autor.

Să aruncăm un ochi în „lada“ cu manuscrise a muzeului, mărturie a laboratorului de creaţie a marilor nume ale istoriei literaturii române. O bijuterie muzeistică este, fără îndoială, caietul original de *Pasteluri* al regelui poeziei V. Alecsandri cu o dedicaţie, din 1875, a bardului de la Mircești către Carmen Sylva: „*Alteţei sale, Principesa Elisaveta, omagiu de cea mai vie admirare pentru Poeta Doamnă şi de cel mai profund respect pentru Doamna Poetă*“[1].Tot în colecţia V. Alecsandri mai găsim o scrisoare

[1] V. Alecsandri, *Pasteluri* în arhiva M.N.L.R., nr. de inventar 21255.

BDD-A24403 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:47 UTC)

originală către editorul său, datată „Mirceşti, ianuarie 1874“[2]. Din aceeaşi perioadă literară, Muzeul deţine şi o scrisoare amicală a lui C. Negruzzi către Mihail Kogălniceanu, datată Iaşi, 14 mai 1864.[3]

O mare valoare muzeistică are, de asemenea, caietul proiectatei comedii *Titircă Sotirescu & C-ia*[4] de I.L. Caragiale, donat muzeului de Ecaterina Caragiale Logadi, fiica scriitorului, şi corespondenţa dramaturgului cu Paul Zarifopol din perioada berlineză.

Întrucât manuscrisele eminesciene au fost donate Bibliotecii Academiei Române în anul 1902 de către T. Maiorescu, arhiva Muzeului Naţional al Literaturii Române deţine puţine manuscrise eminesciene: manuscrisul poeziei *La Steaua*, corespondenţa cu T. Maiorescu din perioada studiilor berlineze şi o scrisoare adresată lui Samson Bodnărescu, datată Iaşi, 25 Noiembrie, 1876. Foarte bine reprezentate, în arhiva M.N.L.R. Bucureşti, sunt ediţiile de poezie eminesciană apărute la sfârşitul veacului şi în prima parte a secolului XX: ediţia a IV-a (1889) a ediţiei princeps (1883) realizată de T. Maiorescu când poetul era internat la Sanatoriul de la Obër – Dobling[5]; ediţia lui V.G. Morţun (primul editor de proză şi publicistică, dar şi al poeziilor de adolescenţă) – *Proză şi versuri*, editor V.G. Morţun, Iaşi, 1890, ediţie de lux; ediţia ex-junimistului A.D. Xenopol – *Poezii complecte*, Iaşi, Editura Librăriei Şaraga, 1893; ediţia lui Nerva Hodoş – *Poezii postume* (1902); ediţia criticului sămănătorist Ilarie Chendi – *Opere complete I*, consacrată *Literaturii populare* culeasă şi prelucrată de Eminescu; ediţia lui Ion Scurtu, apărută în 1908 – *Poezii,* ediţie îngrijită după manuscrise de Ion Scurtu, Bucureşti, Editura Minerva; ediţia lui A.C. Cuza apărută în 1914 şi intitulată sugestiv: *Opere complecte. Poezii. Nuvele. Roman. Teatru. Cugetări. Scrieri: Literare, economice, politice şi filosofice. Scrisori. Critica raţiunii pure de Kant. Cu o prefaţă şi un studiu introductiv de A.C. Cuza* şi exemplele ar putea continua.

Alţi scriitori prezenţi în arhivă prin manuscrise definitive ale operelor sau doar bruioane literare, însemnări şi încercări de laborator în diverse variante sunt: Al. Macedonski – manuscrisul *Poema rondelurilor* şi *Thalassa*; L. Rebreanu – manuscrisele romanelor *Adam şi Eva, Amalgam,* corespondenţa scriitorului cu Emil Rebreanu; Hortensia Papadat-Bengescu – manuscrisele romanelor *Concert din muzică de Bach* (fragmente), *Rochia miresei* şi *Fetiţa*; Camil Petrescu – manuscrisul piesei *Bălcescu*, piesa *Mioara* şi lucrarea filosofică *Doctrina substanţei*; Mihail Sadoveanu –

[2] V. Alecsandri, *Scrisoare* datată ianuarie 1874, în arhiva M.N.L.R., nr. de inventar 17371.
[3] C. Negruzzi către Mihail Kogălniceanu în arhiva M.N.L.R., nr. de inventar 23750.
[4] I. L. Caragiale, *Titircă Sotirescu & C-ia*, caiet manuscris în arhiva M.N.L.R., nr. de inventar 23482.
[5] Mihail Eminescu, *Poesii*, ediţia a patra, cu o notiţă biografică de T. Maiorescu, Editura Librăriei Socecu & Comp., Bucureşti, 1889, în arhiva M.N.L.R. nr. de inventar 8174.

BDD-A24403 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:47 UTC)

manuscrisele romanelor *Baltagul, Creanga de aur, Fraţii Jderi, Mariana Vidraşcu, Locul unde nu s-a întâmplat nimic, Nicoară Potcoavă, Nunta domniţei Ruxandra, Venea o moară pe Siret, Demonul tinereţii*; Ion Barbu, manuscrisul *Joc secund* şi caietul manuscris *Ochean*; Lucian Blaga – manuscrisul volumului de versuri *Poemele luminii*, manuscrisele pieselor *Tulburarea apelor*, *Cruciada copiilor*; Vasile Voiculescu – manuscris *Ultimele Sonete închipuite ale lui Shakespeare*; Constantin Noica – *Cuvânt înainte* la volumul *Norii* de Petru Creţia, *Cartea pe care n-o citea Ioana d'Arc* – o analiză a spectacolului *Ioana d'Arc pe rug* de Paul Claudel, dar şi scrisorile filosofului către Lucian Blaga în care elogiază sistemul filosofic şi personalitatea poetului ardelean sau către Petru Creţia (dintre anii 1978-1984) care se referă la ediţia Platon, dar şi la manifestarea din 20 octombrie 1978 de la Muzeul Literaturii Române, când Noica a pledat pentru editarea caietelor Eminescu.[6]

Fondurile scriitorilor sunt completate de o colecţie impresionantă de acte originale, fotografii originale sau piese de mobilier autentice care refac atmosfera de lucru a creatorilor români din arhiva M.N.L.R. Bucureşti.

Călătorul prin arhivă are ocazia unică de a cunoaşte actul original al numirii celor trei scriitori: Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri şi Costache Negruzzi ca „Directori ai Teatrului Naţional din Iaşi", în anul 1840. Un fragment din viaţa de familie a scriitorului Grigore Alexandrescu se poate surprinde, parcurgând albumul original de fotografii al familiei scriitorului pe a cărui primă pagină descoperim o dedicaţie, din 1873, scrisă de poetul Vasile Alecsandri către domnişoara Angelina Alexandrescu – „suvenir din partea amicului părintelui său".[7]

Un preţios autograf al lui Alecsandri găsim pe pliurile unui evantai din lemn de palisandru, cu ornamente florale şi un ciucure de mătase naturală albă, donat de scriitoarea Alice Botez. Celebrul evantai a aparţinut iniţial stră-stră bunicii sale care, se pare, sensibilă la farmecele poeziei „veşnicului tânăr şi ferice" Alecsandri, l-a rugat pe poet să-i scrie pe evantai câteva versuri.[8]

Vizitatorul dornic de întâlniri cu „spiritul" scriitorilor, cu universul lor domestic, nu doar interior, are şansa de a privi şi, poate, de a atinge în treacăt, saboţii japonezi ai fiicei lui Macedonski, ştampilele cu blazonul familiei, sigiliile, mătăniile, cărţile de vizită, un coupe-papier din lemn cu plăsele din sidef, săculeţii cusuţi cu mărgele în care îşi ţinea galbenii

[6] Constantin Noica, *Cartea pe care n-o citea Ioana d'Arc*, ediţie bibliofilă alcătuită de Simona Cioculescu, Colecţia Manuscrise, Bucureşti, Editura M.N.L.R., 2009.
[7] Vezi arhiva M.N.L.R. Bucureşti, Album de fotografii originale Gr. Alexandrescu, nr. de inventar 23492.
[8] Vezi arhiva M.N.L.R. Bucureşti, evantai, nr. de inventar 23954.

BDD-A24403 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:47 UTC)

excentricul autor al celebrei epigrame. Poate, de asemenea, dacă are răgaz, să poposească o clipă în faţa biroului de lucru, cu incrustaţii zoomorfe şi florale al lui Barbu Ştefănescu Delavrancea, mesei de lucru din lemn de nuc cu motive florale a lui Şt. O. Iosif sau în faţa bibliotecii în stil florentin, cu motive florale clasice şi zoomorfe, realizată într-un atelier din Ardeal, în care George Coşbuc îşi păstra volumele despre miturile antice.

Obiectele memoriale fascinează, seduc, pentru că ele deschid o uşă spre universul intim, privat al omului care se ascunde în spatele creatorului.

Vizitatorul – călător – poate, dacă se lasă purtat pe culmile imaginaţiei stimulatoare, să savureze o cană de ceai din colecţia Adrian Maniu împreună cu L. Rebreanu îmbrăcat în joben, cu fular şi papion[9], să joace şah cu Mihail Sadoveanu, să-şi prepare un ceai într-unul din ceainicurile aceluiaşi prolific povestitor, să-şi asculte inima la stetoscopul medicului-poet Vasile Voiculescu, să privească lumea prin ochelarii lui T. Arghezi sau prin ochelarii cu lupă ai fondatorului Muzeului şi editorului eminescian Perpessicius, să citească o pagină din *Punct* în jilţul executat, în Transilvania, din lemn masiv cu motive populare şi însemne zodiacale al avangardistului Vinea sau… de ce nu… să aştearnă pe hârtie (la unul dintre birourile din fondurile Nicolae Velea, Ion Vinea, Vasile Voiculescu etc.) câteva gânduri cu instrumentele de scris din bogata colecţie a Muzeului: stiloul poetului de la Mărţişor, stiloul din ebonită al autorului *Sonetelor închipuite* ori cu ustensilele scriitoriceşti ale lui Petru Creţia, Costache Olăreanu sau Virgil Gheorghiu.

La Întâlnirea cu Autorii Români, călătorul prin arhiva Muzeului, se poate bucura şi de apariţia (pe neprevăzute) a multor nume importante ale fenomenului literar universal.

Existenţa manuscriselor care atestă prezenţa unor scriitori străini în arhiva Muzeului reprezintă un aspect mai puţin cunoscut vizitatorilor. Scriitoarea română cu cea mai bogată corespondenţă cu străinătatea este Martha Bibescu care primeşte scrisori de la Paul Valéry, Paul Claudel, Antoine de Saint-Exupéry sau Saint-John Perse.

Criticul şi poetul Dragoş Vrânceanu are scrisori de la Giovanni Papini, Giuseppe Ungaretti, Carlo Bo, Eugenio Montale.

În arhiva Muzeului se mai găsesc scrisori primite de Vasile Alecsandri de la Sully Prudhomme, de Panait Istrati de la Nikos Kazantzakis, de Saşa Pană de la Paul Éluard, de Anton Bibescu de la Marcel Proust, de Elena Bacaloglu de la Benedetto Croce, istoricul Marcu Beza de la John Galsworthy, de profesorul şi criticul Mihail Dragomirescu

[9] Vezi fondul L. Rebreanu, arhiva M.N.L.R.

BDD-A24403 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:47 UTC)

de la Benedetto Croce, de Sergiu Dan de la Louis Aragon[10] şi exemplele ar putea continua. Majoritatea acestor epistole, conservate cu sfinţenie de către specialiştii instituţiei, au fost publicate în revista Muzeului, Manuscriptum[11].

În cei cincizeci şi nouă de ani de existenţă, Muzeul Naţional al Literaturii Române a achiziţionat nu doar manuscrisele, scrisorile, actele, fotografiile rămase de la scriitori, ci şi cărţi vechi şi rare (cu adnotări, dedicaţii, ex-librisuri) româneşti şi străine.

Una dintre cele mai vechi şi mai valoroase cărţi din patrimoniul Muzeului este *Cazania* sau *Carte românească de învăţătură*, tipărită, la Iaşi, în anul 1643. *Cazania* lui Varlaam se păstrează într-o excelentă stare de conservare, alături de alte volume vechi: *Psaltirea slavo-română*, tipărită sub îndrumarea mitropolitului Dosoftei, la Iaşi, în 1680; *Biblia de la Bucureşti* – prima traducere completă în limba română a textelor biblice, tipărită în anul 1688, cartea are 944 de pagini, imprimate cu caractere chrilice şi a fost achiziţionată prin Anticariat, în anul 1961[12]. O colecţie valoroasă deţine Muzeul din cărţile domnitorului şi cărturarului Dimitrie Cantemir: *Istoria creşterii şi descreşterii Imperiului Otoman* (Hamburg, 1745), *Istoria ieroglifică* (1705), *Hronicul vechimei a romano-moldo-valahilor* (Iași, 1835) şi *Descrierea Moldovei,* Mănăstirea Neamţ, 1825.

O adevărată bijuterie muzeistică este volumul de versuri religioase, apărut în anul 1830, cu caractere chirilice, intitulat *Versuri musiceşti* – scris şi tipărit de „finul Pepelei, cel isteţ ca un proverb“.

Arhiva Muzeului Naţional al Literaturii Române din Bucureşti deţine, de asemenea, o colecţie impresionantă de periodice (peste 40 000 de publicaţii din secolele XIX – XX), unele cu valoare de unicat, organizate după criteriul formatelor şi al titlurilor. Dintre cele mai semnificative titluri, putem enumera: *Curier de ambe sexe* – tipărit de I. Heliade Rădulescu (1837-1847); *Aghiuţă* – sub conducerea lui B.P. Hasdeu (1863-1864), *Albina românească*, Iaşi, (1829-1835), (1837-1850) – primul ziar în limba română din Moldova; *Convorbiri Literare* de la primul număr– 1867 – până astăzi; *Literatorul* lui Al. Macedonski (1880-1919); *Contemporanul* (1881-1891); *Columna lui Traian* sub direcţia lui B.P. Hasdeu (1870-1883); *Bilete de papagal* din perioada 1928-1945, apărută sub conducerea lui T. Arghezi, *Noua Revistă Română*, tipărită la Bucureşti în perioada 1900-1916, redactor fiind C. Rădulescu-Motru, etc. Titlurile amintite reprezintă doar o mică

[10] Vezi arhiva M.N.L.R. Bucureşti: Aragon, Louis scrisoare către Sergiu Dan (1963) – nr. de inventar 11858 şi Aragon, Louis scrisoare către Sergiu Dan (1960), nr. de inventar 6464.
[11] Câteva exemple: Corespondenţa Victor Hugo-Hermiona Asachi – Quinet în *Manuscriptum*, nr. 4(5)/1971 p. 143-156; Corespondenţa Hermiona Asachi-Quinet-Victor Hugo în *Manuscriptum*, nr. 1(6)/1972 p. 143-151. Paul Valéry corespondenţă cu George Oprescu în *Manuscriptum*, nr. 3(4)/1971 p. 171-177.
[12] *Biblia de la Bucureşti*, 1688, arhiva M.N.L.R., nr. de inventar 11233.

BDD-A24403 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:47 UTC)

parte din fondul deţinut de Depozitul de Periodice Româneşti. Fenomenul avangardist european şi românesc este excelent reprezentat, în arhiva Muzeului, prin colecţia impresionantă de publicaţii apărute în intervalul 1912-1948. La o cercetare atentă a presei româneşti de avangardă din bogata arhivă, am identificat paisprezece periodice de avangardă (în colecţii incomplete, ce-i drept): *Alge, Clopotul, Contimporanul, Integral, Meridian, Punct, Radical, Simbolul, Unu, Urmuz, Viaţa imediată, Zodiac, 75 HP, Revista XX-literatură contemporană*. De pildă, *Muzeul* deţine douăzeci şi două de „caete lunare" (din cele treizeci şi patru câte au apărut în total) ale revistei *Meridian. Caet lunar. Revistă democratică*, apărută la Craiova (mai 1934 – iunie 1938; 1941; aprilie 1943 – octombrie 1946). La revista craioveană publicată de Tiberiu Iliescu vor semna articole Virgil Ierunca, Saşa Pană, Virgil Gheorghiu, Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Pericle Martinescu, Geo Bogza, Emil Botta, Virgil Carianopol. În aceeaşi arhivă, la numărul de inventar 24217, găsim un exemplar din numărul unic al renumitei reviste de avangardă *75 H.P.*, apărută la Bucureşti, în octombrie 1924. Din cele cincizeci de numere ale revistei avangardiste *Unu*[13], găsim 16 numere, din ani diferiţi, din cele cinci numere ale revistei *Urmuz*[14], editată de Geo Bogza, doar primul număr, din cele şaisprezece numere ale revistei *Punct*[15], arhiva M.N.L.R. deţine patru numere şi exemplele ar putea continua.

Alături de periodice, cărţi vechi şi rare, manuscrise, fotografii originale, Muzeul Naţional al Literaturii Române, din Bucureşti, deţine o importantă colecţie de artă plastică (lucrări de grafică, pictură, sculptură). Dintre cele mai importante lucrări de artă plastică care au constituit „deliciul" multor expoziţii temporare putem semnala: portretul în cărbune al lui Gala Galaction executat de Gh. Löwendal, portretele lui V. Alecsandri şi Camil Petrescu realizate de Camil Ressu, picturile în ulei ale lui Mişu Popp reprezentându-i pe Grigore Alexandrescu şi Ion Heliade Rădulescu, portretul lui Ion Minulescu de Jean Steriadi, Liviu Rebreanu – desen semnat de Francisc Şirato, pictură în ulei de Felix Lupu reprezentându-l pe Mircea Eliade, Mihail Sadoveanu cu fiica sa Profira – realizat de Nelly Ştiubei, Ion Vinea – desen în creion realizat de M.H. Maxy în 1922, Camil Petrescu – portret realizat în cărbune de Lily Verea Schneider în anul 1935, Dumitru Panaitescu–Perpessicius – portret în ulei, pe pânză semnat de Mihai Onofrei în 1940, Cezar Bolliac – portret realizat de Theodor Aman în 1876 (gravură) etc. Dintre sculpturi trebuie amintite: busturile lui M. Eminescu realizate de sculptorii Ion Jalea şi Ion Vlasiu (aflate în custodie), cele ale lui O. Goga, Mihail Sadoveanu şi Tudor Vianu, semnate de Miliţa Pătraşcu (în custodie), Panait Istrati – bust din bronz pe un postament din piatră realizat de Paul Sterţ, O. Goga – bust din marmură albă realizat de Ion C. Dimitriu

[13] *Unu* în arhiva M.N.L.R. este reprezentat de următoarele numere: 26, 28, 29, 32 / 1930; 33, 37, 38, 40 / 1931; 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50 /1932.
[14] *Urmuz* 1/1928, nr. de inventar 24 214.
[15] *Punct*: 3/1924, 8/1925, 6-7/1925.

BDD-A24403 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:47 UTC)

Bârlad, Vasile Voiculescu – bust din piatră artificială, patinată în fontă realizat de Argeş Epure, Nichita Stănescu – bust în marmură de Ruşchiţa, realizat de Gheorghe Tănase, etc. Prin arhitectura sa remarcabilă, prin valoarea inestimabilă a colecţiilor sale, detaliile fondurilor şi a cataloagelor, arhiva M.N.L.R. Bucureşti este un topos al identităţii noastre culturale permanent vizitat, revizitat.

O călătorie în Arhiva Muzeului este în esenţă, un drum iniţiatic în memoria spirituală naţională şi, implicit, universală.

BDD-A24403 © 2016 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:35:47 UTC)